

Kangasalan kunta

TOIMINTAMALLI

PÄIHTEITÄ KÄYTTÄVÄN NUOREN AUTTAMISEKSI KANGASALLA

**Sosiaali- ja terveyskeskus
Sivistystoimi
Vapaa-aikatoimi
Poliisi
Seurakunta**

Kevät 2012

1. SISÄLTÖ

1.	SISÄLTÖ.....	2
2.	JOHDANTO	3
3.	NUORTEN PAIHTEIDEN KÄYTTÖ KANGASALLA.....	4
3.1.	Tupakka.....	4
3.2.	Nuuska	4
3.3.	Alkoholi	4
3.4.	Huumeet	5
3.5.	Impaus ja muut päihdeilmiöt	5
3.6.	Missä mennään?	5
4.	PAIHTEIDEN KÄYTÖN HAITAT NUORELLE	7
5.	PAIHTEITA KÄYTTÄVÄN NUOREN TUKIVERKOSTO.....	8
5.1.	Varhaisen puuttumisen malli Kangasalla	8
5.2.	Kouluterveydenhuolto	9
5.2.1.	Kouluterveydenhuollon toimintakaavio	10
5.3.	Opiskeluterveydenhuolto	11
5.3.1.	Opiskeluterveydenhuollon toimintakaavio.....	12
5.4.	Koulukuraattori ja koulupsykologi	13
5.5.	Sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä	13
5.6.	Nuorisopsykiatrisen työryhmä/ mielenterveystoimisto	14
5.7.	Terveyskeskuslääkäri	14
5.8.	Päihdesairaanhoidaja	14
5.9.	Vapaa-aikaohjaaja	15
5.10.	Poliisi	15
5.11.	Seurakunnan nuorisotyöntekijä.....	16
5.12.	Etsivän nuorisotyön yksilöohjaaja	16
5.13.	Nuorisoasema.....	16
6.	KÄYTÄNNÖN YHTEISTYÖTÄ.....	17
6.1.	Perhe	17
6.2.	Terveystoimi	17
6.3.	Sivistystoimi	18
6.4.	Sosiaalitoimi.....	19
6.5.	Seurakunta	19
6.6.	Poliisi	19
6.7.	Yhteistyöfoorumi SELVIS.....	19
7.	LAHTEET.....	20
8.	LIITTEET	21
8.1.	Päihdelinkkejä.....	21
8.2.	Nuorten päihdemittari	22
8.3.	Opiskeluterveydenhuollon päihdekysely.....	24
8.4.	Huolen mukainen interventio	26

2. JOHDANTO

Päihteiden terveyshaitat ja vaarat ovat nuoren kehittyvälle ja kasvavalle elimistölle aikuista vakavampia. Alaikäisenä aloitettu päihteiden käyttö lisää selvästi todennäköisyyttä mielenterveysongelmille ja päihdehäiriöille. Lisäksi päihteiden käyttö vaikuttaa haittaavasti nuoren fyysiseen terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, koulunkäynnin sujumiseen ja yleiseen toimintakykyyn elämänvaiheessa, jossa päätetään tulevaisuuden isoista asioista: ammatista, opiskelusta ja itsenäisen elämän aloittamisesta. Sekä yksilön näkökulmasta että yhteiskunnallisesti asiaa katsottuna on selvää, että nuorten päihdekokeiluihin ja käyttöön kannattaa ja pitää puuttua jo varhaisessa vaiheessa.

Kangasalan kunnan Ehkäisevän päihdetyön työryhmän toimesta on tehty kunnassamme päihdepalvelu-opas Päihteettömälle polulle – ehkäisevä päihdetyö ja päihdepalvelut. Opas antaa tietoa ehkäisevästä päihdetyöstä ja päihdepalveluista Kangasalla. Se löytyy Kangasalan kunnan kotisivuilta:

www.kangasala.fi/sosiaali_ja_terveys/sosiaalilyon_palvelut/paihdepalvelut/.

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorten päihteiden käyttöä ei tunnisteta tarpeeksi aikaisin, eikä siihen osata puuttua tarpeeksi tehokkaasti varhaisessa kokeiluvaiheessa. Tämän tiedon ja nuorta auttavien viranomaistahojen käytännön työstä saadun kokemusten pohjalta tuli tarpeelliseksi luoda päihdepalveluopasta yksityiskohtaisempi toimintamalli päihteitä käyttävän nuoren auttamiseksi kunnassamme. Tavoitteena on moniammatillisen yhteistyön tiivistäminen, jotta nuorten päihteiden käyttöön pystytään puuttumaan tehokkaasti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Toimintamalli päihteitä käyttävän nuoren auttamiseksi Kangasalla tarkentaa päihdepalveluoppaan sisältöä nuorten päihteiden käytöstä, päihteiden haitoista nuorille, päihteiden käyttöön puuttumisesta, hoitoonohjauksesta ja seurannasta Kangasalla. Malli käsittelee eri viranomaistahojen työtä päihteitä käyttävän nuoren ja tämän perheen kanssa sekä tuo esille konkreettisia yhteistyön keinoja. TtT Marjatta Pirkasen kehittämä Varhaisen puuttumisen malli toimii pohjana toimintamallille. Toimintamalli ja nykyiset yhteistyökäytännöt eivät ole aukottomia. Niitä kehitetään ja päivitetään jatkossa yhteistyökokemusten ja hyväksi todettujen toimintatapojen mukaisesti. Toimintamalli ja siihen liittyvä Varhaisen puuttumisen malli nuorten päihteettömyyden edistämiseksi – toimintaohjeita 2011 löytyvät Kangasalan kunnan yllä olevasta [www-osoitteesta](#).

Toimintamallin päihteitä käyttävän nuoren auttamiseksi on koonnut Kangasalan kunnan Selvis – työryhmä. Ehkäisevän päihdetyön työryhmän alaisuudessa toimivaan Selvikseen kuuluvat kaikki Kangasalla nuorten parissa toimivat ja nuorten päihteiden käytöstä kiinnostuneet viranomaiset. Yleensä kokoontumisissa ovat olleet mukana yläkoulujen ja 2. asteen koulujen terveydenhoitajat, koulukuraattorit, vapaa-aikaohjaajat, erityisnuorisotyöntekijä, nuorisopsykiatrisen työryhmän jäsen, etsivän nuorisotyön yksilöohjaaja, poliisi ja lastensuojelun perhetyöntekijät.

Toimintamalli kohdistuu päihteitä käyttävän nuoren hoitoketjuun. Päihteettömyyden edistämistä vain sivutaan, vaikka se on hyvin oleellinen ja tärkeä osa nuorten parissa toimivien aikuisten työtä. Toimintamalli on tehty vuonna 2010, ja sitä on tarkennettu ja päivitetty vuonna 2012. Nuorten päihteiden käyttö Kangasalla - kappaletta on korjattu uusien kouluterveyskyselyn tulosten mukaisesti. Kouluterveyskysely on valtakunnallinen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama kysely 8. ja 9. luokan oppilaille ja 2. asteen 1. ja 2. vuosiluokan opiskelijoille. Kysely toteutetaan joka toinen vuosi. Se tuottaa tietoa mm. nuorten terveydestä ja terveystottumuksista kuntien ja koulujen käyttöön.

Kangasalla keväällä 2012,

Kangasalan Selvis –työryhmä

3. NUORTEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ KANGASALLA

3.1. Tupakka

Kouluterveyskyselyn 2011 mukaan Kangasalan 8. ja 9. luokan oppilaista tupakoi päivittäin 10%. Tupakointi on vähentynyt merkittävästi viimeisen kahden vuoden aikana (peräti 6%), ja kokonaisuudessaan 2000-luvun aikana. Pojat tupakoivat (11%) vähän tyttöjä (9%) enemmän. Satunnaisesti tupakoivia on huomattavasti enemmän. Kangasalan nuoret tupakoivat päivittäin vähemmän kuin Pirkanmaan nuoret.

Kangasalan lukiossa tytöt tupakoivat selvästi poikia enemmän. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 5% tupakoi päivittäin, enemmistönä tytöt (8%). Pojista tupakoi säännöllisesti 2%. Tupakoitsijoiden määrä on myös lukiolaisissa pienentynyt selvästi 2000-luvun aikana (kahdeksan vuoden aikana 9%). Kangasalan lukiolaiset tupakoivat Pirkanmaan nuoriin verrattuna selvästi vähemmän (5%). Tupakointi voi olla myös epäsäännöllistä liittyen lähinnä juhlintaan ja alkoholin käyttöön. Hyvin harva lukioikäinen nuori aloittaa tupakoinnin.

PIRKO:n, Kangasalan toimipisteen nuorista tupakoi päivittäin 39%. Tupakoivien osuus on nousussa vuoteen 2009 verrattuna. Tytöt tupakoivat edelleen poikia useammin. Kangasalla ammattiin opiskelevat nuoret tupakoivat Pirkanmaan nuoriin verrattuna muutaman prosentin verran enemmän.

3.2. Nuuska

4% 8. ja 9. luokan oppilaista ilmoitti Kouluterveyskyselyssä 2011 nuuskaavansa päivittäin. Nuuska on poikien juttuja. Nuuskaaminen on lisääntynyt yläkouluikäisillä pojilla viime vuosina. Nuuskaaminen on vähän yleisempää Kangasalla kuin Pirkanmaalla.

Lukiolaisista nuuskaa 1% päivittäin (vain pojat), ja määrä on laskusuunnassa. Kangasalla nuuskataan vähemmän kuin Pirkanmaalla (3%).

PIRKO:n Kangasalan toimipisteen ei nuuskaa pojista 55% ja tytöistä 85%. Nuuskaa on kokeillut kerran pojista 12% ja tytöistä 10%. Silloin tällöin nuuskaavia poikia on 21% ja tyttöjä 5%. Päivittäin nuuskaavia poikia on 11% ja tyttöjä 0%.

3.3. Alkoholi

Kouluterveyskyselyn 2011 mukaan Kangasalan 8. ja 9. luokan oppilaista 14% juo itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. Tytöt ovat samanlaisia humalajuojia poikien kanssa. Humalajuominen on pysynyt samanlaisena kahden vuoden aikana. 6% nuorista käyttää alkoholia viikoittain – pojat selvästi enemmän kuin tytöt. Kangasalalaiset yläkouluikäiset nuoret ovat samanveroisia juojia kuin nuoret Pirkanmaalla.

Kangasalan lukiolaisista 17% on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa. Tytöt juovat humalaan selvästi poikia enemmän (tytöt 22%, pojat 12%). Humalajuominen on pysynyt samanlaisena 2000-luvun aikana. Osalla täysi-ikäisistä nuorista alkoholin käyttö runsastuu käytön ”luvallisuuden” jälkeen. Viikoittain alkoholia käyttää 4% nuorista. Määrä on vähentynyt. Kangasalan lukiolaiset juovat alkoholia selvästi harvemmin ja vähemmän humalahakuisesti kuin Pirkanmaan nuoret.

PIRKO:n Kangasalan toimipisteessä opiskelevista nuorista 39% juo itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. Humalaan juominen on yleistynyt 11%:lla vuodesta 2009. Pojat juovat itsensä tyttöjä useammin humalaan. Pirkanmaalla vastaava luku on noin 41%.

3.4. Huumeet

Peruskouluikäinen nuori myöntää erittäin harvoin kokeilleensa tai käyttävänsä huumeita. Huumeiden käyttö voi paljastua kaverin kertomana tai monien elämänhallinnan pulmien perusteella. Kouluterveyskyselyssä 2011 8% Kangasalan 8. ja 9. luokan oppilaista myöntää kokeilleensa laittomia huumeita ainakin kerran. Kokeilijoita on sekä tytöissä että pojissa. Kokeilijoiden määrä on noussut 2%:lla kahden vuoden aikana. Kangasalla nuoret kokeilevat huumeita yhtä lailla kuin Pirkanmaan nuoret.

Kangasalan lukiolaisista 3% on kokeillut huumeita ainakin kerran. Määrä on vähentynyt selvästi viimeisen kahden vuoden aikana (4%), ja se on muuta Pirkanmaata (15%) dramaattisesti alempi määrä. Tytöt ovat kokeilleet huumeita poikia enemmän. Koulussa tulee harvoin epäilyä käytöstä. Nuoret ovat myöntäneet aikaisemmat kokeilut, mutta ei käyttöä.

PIRKO:n Kangasalan toimipisteessä laittomia huumeita ainakin kerran kokeilleita nuoria on 25%. Luku on kasvanut vuodesta 2009, ja on muutaman prosentin verran yleisempää kuin Pirkanmaalla (23%). Tytöt ovat kokeilleet poikia useammin laittomia huumeita, tytöistä 29% ja pojista 23%.

3.5. Imppaus ja muut päihdeilmiöt

Kokeilut kuuluvat pääsääntöisesti peruskouluikään. Kokeilua voi olla tupakansyöttimen butaanin, bensiinin tai liiman imppaaminen, muskottipähkinän syöminen tai lääkkeiden ja alkoholin sekakäyttö. Aineilla haetaan ”päänuppi sekaisin” –oloa. Nämä päihdeilmiöt tuovat vääjäämättä niin huonon jälkiolon, että ne jäävät useimmiten vain kokeiluiksi. Nämä ilmiöt (lääkkeitä lukuun ottamatta) eivät juurikaan tule esiin opiskeluterveydenhuollossa.

3.6. Missä mennään?

Kangasalalaisten nuorten tupakointi on vähentynyt 2000-luvun aikana. Nuoret tupakoivat päivittäin Pirkanmaan nuoria vähemmän. Ammattiin opiskelevat tekevät poikkeuksen. Ero lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien kesken on selvä (5%-39%). Peruskouluikäiset pojat tupakoivat tyttöjä enemmän, mutta lukiossa ja ammatillisessa koulussa tytöistä on tullut poikia useammin säännöllisiä tupakoitsijoita. Todennäköisesti kiristynyt tupakkalaki on yksi merkittävä taustatekijä nuorten tupakoinnin vähentymisessä. Myös nuorten vanhempien tupakointi on vähentynyt. Pääsääntöisesti nuoret eivät ole motivoituneita lopettamaan tupakointia. Nuoret tupakoivat, koska kaveritkin tupakoivat. Tupakasta on löytynyt tapa hillitä hermoja ja saada hetken nautintoa. Nuorilla on tänä päivänä tietoa tupakan haittavaikutuksista terveydelle. He eivät vain osaa olla huolissaan siitä, mitä itselle tapahtuu tulevina vuosina, ja lisäksi kokevat, että pystyvät lopettamaan polttamisen helposti joskus lähivuosina.

Nuuskaamisen lisääntyminen peruskouluikäisten nuorten kohdalla on huolestuttavaa. Onko kyseessä muoti-ilmiö, jonka mukana on kiva kulkea vai onko osa tupakoitsijoista siirtynyt nuuskaajiksi? Ammattiin opiskelevat nuoret nuuskaavat selvästi enemmän kuin lukionuoret (11%-1%). Nuuskaaminen on enemmän poikien kuin tyttöjen tapa, ja se tapahtuu usein tupakoinnin rinnalla. Käyttötiheys riippuu nuuskan saatavuudesta. Nuuskaa saadaan yleensä kavereilta. Nuuskaamista esiintyy mm. jääkiekkoilijoiden ja muiden urheilijoiden joukossa. Nuorten yleinen harhakäsitys nuuskasta on, että se olisi terveellisempää kuin tupakka.

Humalajuominen ei ole muuttunut nuorten keskuudessa viime vuosina peruskouluikäisillä eikä lukiolaisilla. Ammattiin opiskelevilla humalajuominen on lisääntynyt. Lukiossa tytöt päihittävät pojat kunnolla humalajuomisessa – ammatillisessa koulutuksessa taas pojat. Alkoholin käytön suhteen näkyy selvä kahtiajako. Suurelle osalle nuorista on itsestään selvää olla raitis. Ne nuoret, jotka käyttävät alkoholia, käyttävät sitä niin runsaasti, että käytöstä on selviä haittoja omaan elämään ja terveyteen. Peruskoulussa runsaimmat alkoholijuomiset ovat useimmiten 7. ja 8. luokalla. 9. luokalla osa nuorista on jo vähentänyt ja harventanut juomistaan omasta tahdostaan. Peruskouluikäisenä aloitettu alkoholin käyttö näkyy ammatillisessa koulutuksessa runsaana käyttönä. Alkoholia saadaan joko kaverialta, maksetulta aikuiselta tai huoltajalta.

Jatkuvasti humalaan juovilla nuorilla on monenlaista problematiikkaa elämässään: esimerkiksi mielenterveysongelmia, kaveripulmia, vaikeuksia kotona, heikkoa koulumenestystä ja erilaisia fyysisiä oireita. Tällainen nuori ei ymmärrä juomisesta aiheutuvia haittoja, eikä pysty omin voimin vähentämään tai lopettamaan juomistaan. Vapaa-ajanviettoon ja kavereiden kanssa olemiseen liittyvät vahvasti alkoholi ja/tai muut päihteet. Lähtökohta päihderiippuvuudelle on valmis.

Erittäin huolestuttavaa on huumekokeilujen lisääntyminen nuorilla. Näyttää siltä, että ensimmäiset huumekokeilut ovat aikaistuneet yläkouluikään. Huumehuoli johtuu erityisesti kannabiskokeilujen lisääntymisestä. Tänä päivänä sosiaalinen altistuminen huumeille on nuorille arkipäivää. Huumeita tarjotaan yhä useammin, ja yleensä tarjoajana ovat nuoren ystävä. Todennäköisin ensimmäinen huumekokeilu on kannabiksen polttaminen. Riski kokeiluun on suurempi tupakoivalla nuorella kuin tupakoimattomalla, kun itse polttaminen on jo nuorelle tuttua puuhaa. Yleisesti cannabis koetaan nuorten keskuudessa haitattomana ja vaarattomana aineena.

Kokonaisuudessaan Suomen nuorissa huolta herättää päihteiden käytön 2000-luvun myönteisen kehityksen pysähtyminen. Nuorten asenteet päihteiden haitoista ovat löystyneet, ja päihteiden käytöstä on tullut nuorille aikaisempaa luvallisempaa. Yhä nuorempana kokeillaan päihteitä. Myös vanhempien asenteet alaikäisen lapsensa päihdekokeiluihin mietityttävät. Nuori ei saa välttämättä kokeiluista seuraamuksia, nuoren vapaa-ajan tekemisiä ei valvota tai vanhemmilla ei ole keinoja ohjata nuoren tekemisiä. Kouluterveyskyselyn 2011 mukaan 38% 8. ja 9. luokan oppilaiden vanhemmista ei tiedä aina lapsensa viikonloppuiltojen viettopaikkaa. Vastaava luku lukiolaisten kohdalla on 26% ja ammattiin opiskelevilla 41% - luvut ovat siis suuria. Nuoruuteen kuuluu kokeilut ja tyhmät teot. Kun valvontaa ja seuraamuksia ei ole, on nuorella suuri riski jäädä kokeiluista päihteiden koukkuun. Aikaistuneet kokeilut lisäävät päihderiippuvuuden riskiä.

4. PÄIHTEIDEN KÄYTÖN HAITAT NUORELLE

Tupakkatuotteet aiheuttavat käyttäjälleen vaikean riippuvuuden ja ylläpitävät sitä. Ne sisältävät aineita, jotka ovat myrkyllisiä ja aiheuttavat elimistössä solu- ja perimämuutoksia, kudosaivaurioita ja lukuisia sairauksia, kuten syöpää. Nuoren herkille kehittyville kudoksille tupakkamyrryt ovat erityisen tuhoisia. Nuorena aloitettu pysyvä tupakointi lyhentää elämää keskimäärin 20 vuotta. Nuoren kehittyvät aivot ovat aikuisten aivoja herkemmit riippuvuuksien syntymiselle. Tupakkatuotteiden nikotiini ja muut yhdisteet muuttavat pysyvästi nuoren aivojen rakennetta ja aiheuttavat käyttäjälleen voimakkaan elinikäisen fyysisen nikotiiniriippuvuuden. Rinnalle kehittyy lisäksi sekä sosiaalinen riippuvuus – tapa tupakoida tietyssä seurassa että psyykinen riippuvuus – tapa tupakoimalla hillitä hermoja tai lieventää ahdistusta.

Alkoholi on aivojen toimintaan vaikuttava aine sekä aikuisella että nuorella. Haitat nuorelle ovat kuitenkin merkittävästi aikuisen haittoja suuremmat. Aikuinen on biologisesti valmis, kun taas nuori on kesken-eräinen. Alkoholin käyttö haittaa vakavasti nuoren fyysistä kasvu- ja kehitysprosessia. Varhainen päihteiden käyttö viivästyttää murrosiän käynnistymistä ja haittaa normaalia hormonitoimintaa. Henkinen ja fyysinen kasvu häiriintyy. Alkoholin käyttö ajoittuu nuorilla yleensä viikonlopun ilta- ja yöaikaan, minkä seurauksena unirytmii menee sekaisin. Liian vähäinen nukkuminen ja alkoholin aiheuttama huono unen laatu tekevät nuorelle erilaisia fyysisiä oireita ja vaivoja. Alkoholin käyttö aiheuttaa aivoissa toimintahäiriöitä, jotka ilmenevät esimerkiksi muistihäiriönä, ärtyneisyytenä ja keskittymiskyvyttömyytenä. Näillä on puolestaan vaikutusta oppimistuloksiin heikentäen myös opiskeluintoa ja koulumenestystä. Mitä nuoremmalla iällä alkoholin käyttö aloitetaan, sitä varhaisemmin esiintyy aikuisiällä elimellisiä päihdesairauksia, kuten maksasairauksia, munuaisongelmia, diabetesta ja aivovaurioita. Lisäksi vakavan päihderiippuvuuden riski kasvaa, koska aivot ovat totuttautuneet päihteille herkässä kehitysvaiheessa.

Nuorella alkoholin säännöllinen käyttö ja psyykkiset ongelmat kulkevat käsi kädessä. Alkoholi lisää nuoren aggressiivista käyttäytymistä. On yleistä, että päihteitä käyttävällä nuorella on ahdistuneisuutta, paniikkioireita, pelkotiiloja ja mielialan laskua. Osa nuorista sortuu päihteisiin saadakseen hetken helpotusta psyykkiseen pahoinvointiin. Toisaalta tutkimukset ovat osoittaneet myös, että päihteet aiheuttavat nuorelle psyykkistä oireilua ja mielenterveysongelmia.

Nuoret ovat aikuisia kokemattomampia ja hallitsevat huonommin humalan vaikutuksia. Kerralla nautitut suuret alkoholimäärät aiheuttavat nuorille onnettomuuksia ja tapaturmia herkemmin kuin aikuisille. Nuori voi saada alkoholimyrkytyksen suurten alkoholimäärien juomisesta nopeassa tahdissa. Tappelu ja väkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö, suojaamaton yhdyntä, sammuminen ja ryöston kohteeksi joutuminen ovat riskejä, jotka liittyvät joka juomiskertaan. Myös laittomien huumeiden kokeilu aloitetaan tavallisimmin päihtyneenä. Elämäntilanteessa, jossa nuori on rakentamassa tulevaisuuttaan, jatkuva alkoholin käyttö johtaa herkästi vakaviin sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin, ja heikentää näin nuoren mahdollisuuksia toteuttaa elämänuraa koskevia unelmiaan.

Haitatonta huumeidenkäyttöä ei ole olemassakaan. Kannabista on pidetty suhteellisen harmittomana huumeena, mutta tutkimukset paljastavat sen käytön olevan yhteydessä vakaviin mielenterveysongelmiin. Jo satunnaisella ja yksittäisellä käytöllä on havaittu olevan selvästi suurentunut riskiyhteys psykoosiin, vakavaan mielenterveyshäiriöön. Huumeiden vaikutukset ovat yksilöllisiä, ja näin arvaamattomia. Riippuvuus voi syntyä jo ensimmäisestä kerrasta. On arvioitu, että joka kuudes nuori kannabiskokeilija jää huumeisiin koukkuun. Jos käyttö jatkuu, elimistö vaatii yhä suurempia annoksia huumausaineita. Käyttö muuttuu hallitsemattomaksi; aineen löytäminen, rahoittaminen, ostaminen ja käyttäminen muotoutuvat elämän tärkeimmäksi sisällöksi. Huumeet vaikuttavat aina käyttäjänsä mieleen, joko piristävästi, rauhoittavasti tai vahvoja tunne-elämyksiä tuottavasti. Ne aiheuttavat voimakkaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen riippuvuuden käyttäjälleen ja sitä kautta negatiivisia muutoksia toiminta- ja työkyvyssä sekä terveydessä ja elämänlaadussa.

5. PÄIHTEITÄ KÄYTTÄVÄN NUOREN TUKIVERKOSTO

5.1. Varhaisen puuttumisen malli Kangasalla

On kiistatta selvää, että kaikesta päihteiden käytöstä on vakavaa haittaa kasvavan nuoren kehitykselle, terveydelle, opiskelulle ja tulevaisuudelle. Mitä nuoremmalla iällä päihteiden käyttö alkaa, sitä suurempi on riski päihderiippuvuuteen. Haittavaikutukset ovat sekä inhimillisiä että yhteiskunnallisia. Nuorten tupakoimattomuuden edistäminen kaikin tavoin kannattaa. Nuorten alkoholin kohtuukäytön rajasta ei voida puhua, ja nuorille sopivia alkoholimääriä ei ole huumausaineista puhumattakaan. Myös alkoholi-, tupakka- ja huumausainelait suojaavat kaikkia kasvu- ja kehitysikäisiä alle 18-vuotiaita nuoria päihteiden haitoilta. Tupakkalaki on kiristynyt lokakuussa 2010. Toimintamalli päihteitä käyttävän nuoren auttamiseksi rakentuu juuri sille totuudelle, että päihteet ovat erittäin haitallisia nuorille, ja nuoria tulee siten kaikin tavoin suojella päihteiltä.

Toimintamalli päihteitä käyttävän nuoren auttamiseksi Kangasalla on tehty Varhaisen puuttumisen mallin mukaisesti. Varhaisen puuttumisen malli nuorten päihdeettömyyden edistämiseksi on kehitetty Kuopion yliopiston hoitotieteen laitoksella 2000-luvulla TtT Marjatta Pirskasen johdolla. (*Pirskanen Marjatta. 2007. Nuorten päihdeettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Kuopio*).

Varhaisen puuttumisen malli koostuu nuorten päihdemittarista (Adolescents' Substance Use Measurement, ADSUME) ja varhaisen puuttumisen toimintamallista interventiosuosituksineen ja toimintakaavioineen. Lähtökohdina ovat koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, jotka ainoana viranomaistahoina näkevät vuosittain koko ikäluokan, ja ovat siten keskeisessä asemassa nuoren päihteiden käyttöön puuttumisessa ja jatkohoitoon ohjaamisessa. Muiden viranomaistahojen varhaisen puuttumisen työtä tukevat mallin mukaisesti sovitut yhteistyökäytännöt.

Toimintamallin tärkein periaate on dialogi, työntekijän ja nuoren yhteinen pohdinta ja tilannearvio. Terveyskeskustelussa pohditaan nuoren vastauksia päihdekyselyyn. Samalla käydään läpi nuoren elämäntilannetta sekä terveyteen ja päihteiden käyttöön liittyviä asioita. Tavoitteena on tunnistaa nuoren voimavaroja ja tukea nuoren terveyttä ja päihdeettömyyttä edistäviä valintoja. Päihteitä käyttävää nuorta autetaan löytämään keinoja päihteiden käytön vähentämiseksi. Päihdekyselyn pisteet, arvio nuoren voimavaroista ja huolen taso ohjaavat työntekijän jatkotoimia ja nuoren hoitoonohjausta.

Varhaisen puuttumisen mallia on sovellettu ja tarkennettu paikalliseksi toimintamalliksi Kangasalle. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon on tehty omat varhaisen puuttumisen toimintakaaviot erilaisten seulontamenetelmien ja hoitoonohjaukseen takia. Yhteisistä toimintakäytännöistä ja hoitoonohjauksesta on sovittu paikallisesti yhteistyökumppanien kesken. Kaavio etenee prosessimaisesti päihdekyselyn pisteistä, terveystietokeskustelun aikana muodostuneesta työntekijän tilannearviosta ja huolen asteesta nuoren voimavaroista kohti interventiosuositusta ja jatkotoimintaa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon päihdekyselyt ja toimintakaaviota täydentävä huolen mukainen interventio-ohje löytyvät liitteistä. Nuorten päihdemittaria tai AUDIT:ia ja kyselyä tupakan, huumeiden ja lääkkeiden käytöstä voivat käyttää Kangasalla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lisäksi myös muut viranomaistahot oman työnsä tukena ja pohjana nuoren jatkohoidon arvioimiseksi.

5.2. Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto on terveystarkastuksen järjestämää maksutonta oppilashuoltoa peruskouluissa. Kaikille kouluille on nimetty kouluterveydenhoitaja, koululääkäri ja koulufysioterapeutti. Pääsääntöisesti kouluterveydenhuolto on ennaltaehkäisevää terveyttä edistävää työtä, sisältäen mm. terveystarkastuksia, rokottamista, neuvontaa ja terveystarkastusta, mutta se on myös ensihoitoa ja arviota sairaanhoidon tarpeellisuudesta.

Kouluterveydenhoitaja tapaa oppilaan vuosittain. Päihteistä keskustellaan säännöllisesti 5. luokasta lähtien. Oppilaan kanssa keskustellaan mahdollisesta päihteiden kokeilusta tai käytöstä ja suhtautumisesta päihteiden käyttöön. Kaikille oppilaille annetaan perustietoa päihteiden vaikutuksesta terveyteen. Oppilasta kannustetaan täysraittiuteen. Alaikäiselle nuorelle ei anneta lupaa päihteiden käyttöön. 7. luokan terveystarkastuksessa otetaan puheeksi oppilaan ja huoltajan kanssa päihteiden käytön haitat lapsille ja nuorille.

Päihteiden käytön seulontamenetelmänä käytetään 8. luokan terveystarkastuksessa nuorten päihdemittaria. Nuorten päihdemittari löytyy liitteistä. Nuori voi ohjautua terveydenhoitajan vastaanotolle myös erilaisten ongelmien, esimerkiksi koulunkäyntivaikeuksien tai fyysisten oireiden takia omatoimisesti, oppilashuoltotyöryhmän, koulukuraattorin, huoltajan, kaverin tai koulun työntekijän ohjaamana. Vaikeuksien takaa saattaa löytyä myös päihteiden käyttöä. Siksi nuorten päihdemittaria tai tarvittaessa AUDIT -kyselyä käytetään tarpeen mukaisesti myös muiden tapaamisten yhteydessä. Päihdekyselyn pisteet ja terveydenhoitajan huolen aste nuoren elämäntilanteesta ohjaavat jatkotoimintaa. Kouluterveydenhuollon toimintakaaviossa on esitetty varhaisen puuttumisen mallin mukaiset jatko-toimenpiteet. Liitteistä löytyy nuorten päihdemittarin ja terveydenhoitajan huolen mukaiset interventio-ohjeet.

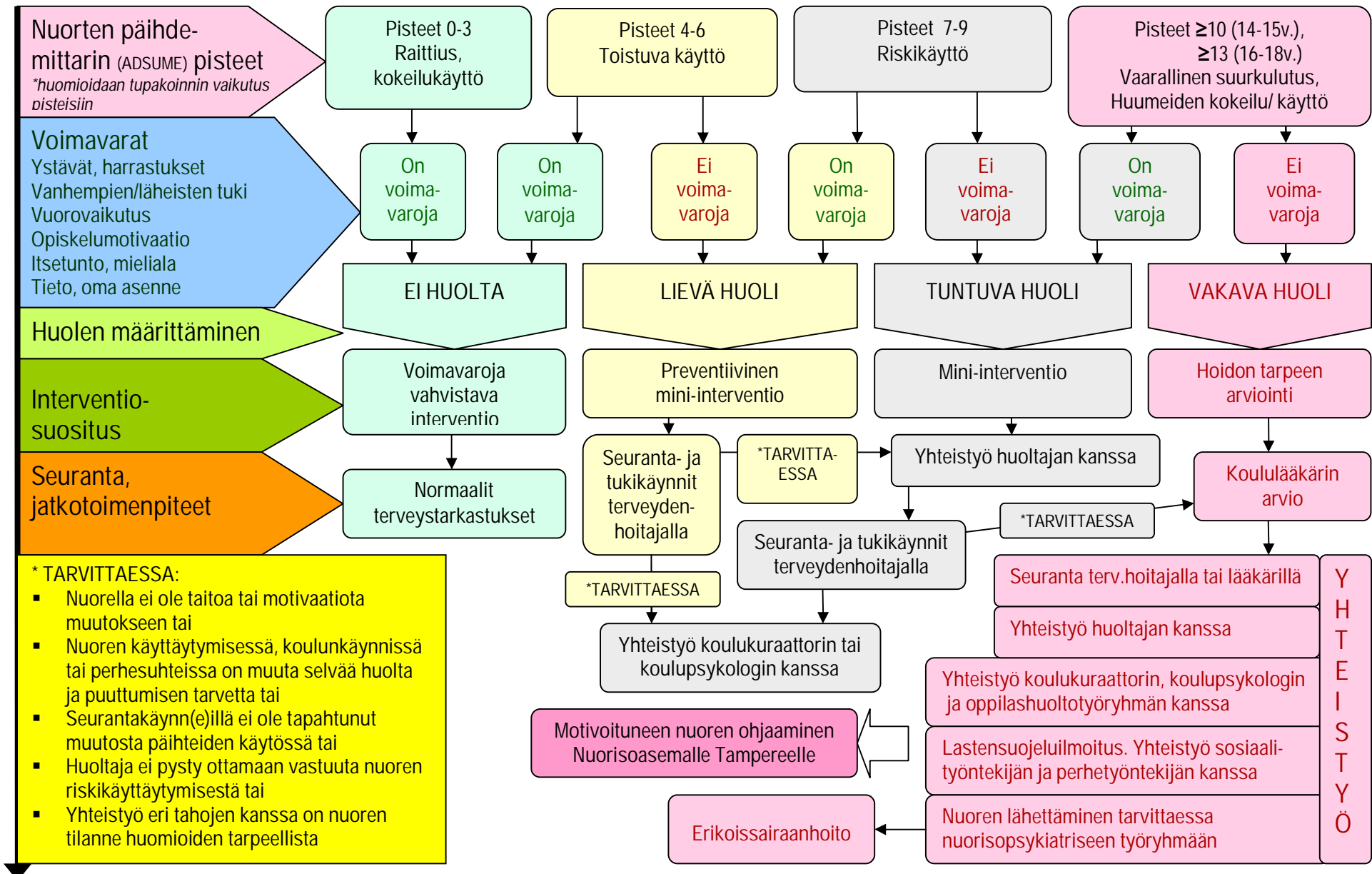
Nuorelle annetaan positiivista palautetta päihteettömyydestä. Päihteitä kokeilevan nuoren kanssa keskustellaan kokeilujen syistä ja mahdollisista seurauksista. Päihteettömyyden etuja korostetaan. Päihteitä käyttävän nuoren kanssa keskustellaan vakavammin työntekijän huoli esille tuoden ja apua tarjoten. Käsiteltäviä aiheita päihteistä on koottu Varhaisen puuttumisen mallin toimintaohjeissa 2011. Nuoren voimavarat kartoitetaan ja häntä autetaan löytämään keinoja päihteiden käytön lopettamiseksi. Ennen kaikkea nuorelta odotetaan vastuuntuntoa toiminnastaan ja halua tehdä muutoksia päihde-käyttäytymisessään.

Tupakkaa tai nuuskaa kokeilevan tai käyttävän nuoren kanssa keskustellaan haitoista sekä lopettamisen keinoista ja hyödyistä. Tukikäyntejä sovitaan, jos nuori motivoituu lopettamiseen tai vähentämiseen. Motivoitumattoman nuoren kanssa tupakointi otetaan puheeksi ainakin kerran vuodessa terveystarkastuksessa, mutta mahdollisuuksien mukaan myös muiden käyntien yhteydessä. Nuori ohjataan koululääkärille, jos hän on motivoitunut lopettamiseen ja nikotiiniriippuvuus on Fagerströmin testin mukaan voimakas. Huoltajaan ollaan yhteydessä tarvittaessa ja nuoren luvalla. Koulun alueella tupakointi johtaa aina koulun aikuisen, yleensä luokanvalvojan, yhteydenottoon huoltajalle.

Alkoholia kokeileva tai käyttävä nuori jää kouluterveydenhoitajan seurantaan. Jatkotoiminta määräytyy huolen tason mukaan. Lievässä huoleessa rittää usein kouluterveydenhoitajan tuki. Nuori on silloin toimintakykyinen ja ottaa vastuuta asioistaan. Tuntuessa huoleessa tehdään yhteistyötä huoltajan ja koulukuraattorin tai koulupsykologin kanssa. Jos huoltaja ei pärjää nuoren päihteiden käytön ehkäisemisessä, tehdään lastensuojeluhakemus tai -ilmoitus. Vakavassa huoleessa voimavaraton nuori käyttää runsaasti tai useasti alkoholia, ja päihteidenkäytöstä on jo elämää haittaavia vaikutuksia. Koululääkäri arvioi tällaisen nuoren tilannetta. Huoltajan kanssa tehdään yhteistyötä. Nuori ohjataan myös muille hoitotahoille. Lastensuojeluilmoitus tehdään voimavarattomasta alle 18-vuotiaasta nuoresta, joka käyttää päihteitä runsaasti, ei motivoidu yhteistyöhön ja jonka elämäntilannesta on monenlaista huolta. Tarvittaessa nuoren asiaa käsitellään koulunkäynnin osalta koulun oppilashuoltotyöryhmässä.

Tieto tai vahva epäily nuoren huume-kokeilusta johtaa aina yhteydenottoon huoltajaan ja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Koululääkäri ja kouluterveydenhoitaja arvioivat nuoren elämäntilannetta yhdessä huoltajan kanssa. Nuoren jatkohoito ja –seuranta ohjautuvat tilanteen ja tarpeiden mukaisesti.

5.2.1. Kouluterveydenhuollon toimintakaavio

5.3. Opiskeluterveydenhuolto

Opiskeluterveydenhuolto on terveystakeskuksen järjestämää maksutonta opiskelijahuoltoa 2. asteen kouluissa. Kangasalla 2. asteen kouluja ovat Kangasalan lukio ja Pirkanmaan ammattiopisto, Kangasalan toimipiste. Molemmilla kouluilla toimii kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri. Pääsääntöisesti opiskeluterveydenhuolto on ennaltaehkäisevää terveyttä edistävää työtä, sisältäen mm. terveystarkastuksia, rokottamista, neuvontaa ja terveystarkastusta, mutta lisäksi opiskelijoille tarjotaan myös sairaanhoitoa ja ehkäisyneuvontapalveluita.

Kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri tapaavat opiskelijan vähintään kerran opiskelun aikana. Tukea tarvitsevia nuoria tavataan tilanteen ja tarpeen mukaisesti. Kaikille opiskelijoille annetaan perustietoa päihteiden vaikutuksesta terveyteen ja hyvinvointiin. Nuorta kannustetaan täysraittiuteen. Alaikäiselle nuorelle ei anneta lupaa päihteiden käyttöön.

Päihteiden käyttö tulee ilmi päihdekyselystä, koulunkäyntiongelmista, koulupoissaoloista, fyysisistä oireista tai esimerkiksi henkilökohtaisen hygienian laskusta. Kaverit voivat "ilmiantaa" nuoren. Huoltaja voi ottaa yhteyttä, tai opiskelija hakee itse apua päihdeongelmaansa. Terveystarkastuksessa käytetään kaikille opiskelijoille päihteiden käytön seulontamenetelmänä ensisijaisesti AUDIT-kyselyä ja kyselyä tupakan, huumeiden ja lääkkeiden käytöstä. Tarvittaessa toisena seulontamenetelmänä voidaan käyttää myös nuorten päihdemittaria. Nuorten päihteiden käyttöön puututaan varhaisen puuttumisen mallin mukaisesti. Päihdekyselyn pisteet ja terveydenhoitajan huolen aste nuoren elämäntilanteesta ohjaavat jatkotoimintaa. Opiskeluterveydenhuollon toimintakaaviossa on esitetty varhaisen puuttumisen mallin mukaiset jatkotoimenpiteet.

Suurin osa nuorista on vielä ongelmattomia päihteiden käyttäjiä, ja heille riittää pääsääntöisesti terveydenhoitajan seuranta. Päihdeseurantaan otetaan, jos nuorella on AUDIT-pisteet koholla, tupakoinnin lopetussuunnitelmia (seuranta, ohjeistus, motivointi) tai huumekekeiluja. Huoltajaan otetaan tarvittaessa yhteyttä varhaisessa vaiheessa, jos suunnitteilla on esimerkiksi nuoren ohjaus vapaaehtoiseen huumeeseulaan.

Koululääkäriin ja kouluterveydenhoitajan yhteisvastaanotto pidetään, jos nuoren päihdekäyttö vaikuttaa runsaalta ja ongelmalliselta sekä nuoren voimavarat vähäisiltä. Nuoren päihdekäytöstä tehdään tilannearvio ja suunnitelmat jatkohoidon suhteen. Psykkisesti oireileva nuori lähetetään mielen-terveystoimistoon tai nuorisopsykiatriseen työryhmään. Huoltajaan ollaan yhteydessä viimeistään tässä vaiheessa.

Tarvittaessa pidetään verkostopalaveri, jossa ovat mukana lääkäri, terveydenhoitaja, opiskelija ja huoltaja(t). Palaverissa voi olla mukana myös koulukuraattori. Sosiaaliviranomaisiin otetaan yhteyttä, jos perhe on keinoton nuoren päihdeongelman suhteen. Lastensuojeluilmoitus tehdään tarvittaessa alle 18-vuotiaasta nuoresta.

Terveystakeskuksen päihdesairaanhoitajan apua käytetään kesäloman aikaisissa seurannoissa. Tarvittaessa nuori voidaan ohjata Tampereen A-klinikan nuorisoasemalle. Silloin nuori tunnistaa ongelman jo itsekin ollen halukas saamaan apua. Kyse on yleensä täysi-ikäisestä nuoresta. Lähte osastohoitoiseen päihdekatkaisuun on erittäin harvinaista, mutta mahdollista. Päihdeongelma on silloin jo pitkittynyt. Nuori on motivoitunut hakeutumaan hoitoon, koska päivittäiset fyysiset haitat ovat jo merkittäviä (esimerkiksi vaikea unettomuus, pelkotilat). Opiskelussa on ollut jo pidempään ongelmia. Nuori ei ole ollut hoitohalukas tai suostuvainen myöntämään päihdeongelmaa aikaisemmin.

5.4. Koulukuraattori ja koulupsykologi

Koulukuraattorin yhtenä tehtävänä on kartoittaa nuoren elämäntilannetta ja mahdollista päihteiden käyttöä. Työskentelymenetelmänä koulukuraattori käyttää motivoivaa keskustelua, jonka tavoitteena on tukea nuorta muuttamaan elämäntapaansa päihteettömäksi.

Koulupsykologille voidaan ohjata, jos nuorella on elämänhallintaan tai koulunkäyntiin liittyvää ongelmaa tai psyykkistä oireilua. Tähän tarvitaan huoltajan suostumus. Koulupsykologi kartoittaa tarpeen mukaan myös nuoren päihdekäyttöä ja tukee nuorta päihteettömään elämäntapaan. Mahdollisuuksien mukaan koulukuraattori sekä koulupsykologi osallistuvat ennaltaehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen kouluilla.

Kangasalla toimii kolme koulukuraattoria, jotka palvelevat niin peruskoulutuksen oppilaita kuin lukiolaisiakin. Myös Pirkon Kangasalan toimipisteessä on saatavilla koulukuraattorin palveluita. Koulupsykologin palvelut rajoittuvat peruskouluikäisiin. Kangasalla toimii kaksi koulupsykologia, joista toinen toimii pääasiallisesti yläkouluikäisten parissa. Lukiolla ei ole käytettävissä koulupsykologin palveluita. Pirkon Kangasalan toimipisteessä koulupsykologin palveluita on saatavilla ostopalveluna.

5.5. Sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä

Lapsiperheiden sosiaalityön tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia sekä vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Nuoren päihteidenkäyttö tulee yleensä sosiaalityöntekijän tietoon lastensuojeluilmoituksen, lastensuojelupyynnön tai lastensuojeluhakemuksen kautta. Ilmoituksen saatuaan sosiaalityöntekijä harkitsee asian kiireellisyyden. Joissakin tapauksissa nuori saattaa olla välittömässä vaarassa ja tarvitsee apua heti.

Lastensuojeluilmoitus käynnistää lastensuojelutarpeen selvityksen. Selvityksen aikana nuori on lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelutarpeen selvitystä tehtäessä kartoitetaan nuoren ja perheen tilanne huomioiden nuoren ja perheen vahvuudet ja tuen tarve. Sosiaalityöntekijät tapaavat nuorta ja perhettä eri kokoonpanoissa. Myös yhteistyötahojen kanssa pyritään olemaan yhteistyössä kuitenkin vanhempien mielipidettä kuunnellen. Nuoren päihteidenkäyttö otetaan puheeksi aina tehtäessä nuorta koskevaa lastensuojelutarpeen selvitystä. Päihteiden käyttöä selvitetään keskustelujen ja ADSUME- tai AUDIT -testin avulla. Nuori voidaan ohjata terveyskeskuksen huumeseulaan. Selvitys on lastensuojelulain mukaan tehtävä kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluilmoituksen saapumisesta. Lastensuojelutarpeen selvitys päätetään joko jatkamalla lastensuojelun asiakkuutta tai lopettamalla selvitys jatkamatta asiakkuutta.

Lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren ja hänen perheensä kanssa työskentely jatkuu ensisijaisesti avohuollon tukitoimien avulla, jos ei ole perusteita kiireelliseen sijoitukseen. Avohuollon tukitoimena voidaan aloittaa perhetyö tai nuorelle voidaan hankkia tukihenkilö. Nuorta voidaan tukea harrastuksissa ja koulunkäynnissä. Perhettä voidaan tukea myös taloudellisesti. Lastensuojeluasiakkuuden alussa laaditaan asiakassuunnitelma nuoren, perheen ja yhteistyötahojen kanssa. Nuori voidaan ohjata A-klinikan nuorisoasemalle tai nuorisopsykiatriseen työryhmään. Onnistunut lopputulos saavutetaan hyvällä yhteistyöllä nuoren, perheen ja yhteistyökumppaneiden kesken.

Perhetyö on lastenhuollon avohuollon tukitoimenpide, ja perheelle vapaaehtoista. Perhetyön tavoitteena on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja vahvistaa perheen omia voimavaroja arjessa selviytymisessä. Perhetyöntekijä tekee työtä nuoren ja perheen kanssa, kartoittaa perheen arkea, tukee vanhempia kasvatustehtävässä ja ohjaa nuorta erilaisissa elämän asioissa. Perhetyöntekijät työskentelevät mm. nuoren kotona ja Perhekeskus Takataskussa. Perhetyötä toteutetaan yhteistyössä perheen lähi- ja viranomaisverkoston kanssa.

5.6. Nuorisopsykiatrinen työryhmä/ mielenterveystoimisto

Mielenterveystoimiston nuorisopsykiatrinen työryhmä tarjoaa hoitoa psyykkisistä ongelmista kärsiville nuorille. Työryhmään kuuluvat nuorisopsykiatri, psykiatrinen sairaanhoitaja ja osa-aikainen sosiaalityöntekijä sekä yhteistoiminta-alueella toinen psykiatrinen sairaanhoitaja. Asiakaskuntaan kuuluvat nuoret ovat tavallisesti yläkoululaisia ja ammattikoulussa tai lukiossa opiskelevia, mutta myös ilman jatko-opintopaikkaa jääneitä nuoria, jotka eivät vielä ole muuttaneet pois kotoa. Itsenäiset nuoret aikuiset ohjataan mielenterveystoimiston aikuispuolelle.

Hoitoon tullaan läheteellä. Nuori kutsutaan huoltajineen arviokäynnille. Tavallisimmin tämän ensikäynnin jälkeen toteutetaan 3-5 kerran arviointijakso, jonka jälkeen jatkohoitosuunnitelma ja ohjaus tarvittaviin muihin tukiin sovitaan yhdessä hoitoneuvottelussa. Arviojaksoon sisältyy aina arvio nuoren päihteidenkäytöstä ja suhtautumisesta päihteisiin. Käytössä olevia kartoituskyselyjä ovat AUDIT, Nuorten päihdemittari ja Kiddy-sads-PL haastattelun päihdeosio.

Tarvittaessa nuori ohjataan huumeseulaan ja laboratoriokokeisiin. Huumeseulan osalta alle 18-vuotiaalta vaaditaan huoltajan suostumus. Päihdeongelmainen nuori lähetetään tarvittaessa jatkohoitoon päihdehoitajalle tai nuorisoasemalle. Tarvittaessa nuori lähetetään kokonaisvaltaiseen arvioon TAYS:in yleis-sairaалapsykiatrian päihdepoliklinikalle.

Nuorisopsykiatrista työryhmää on mahdollista konsultoida psyykkisesti oireilevista päihteitä käyttävistä nuorista. Hoitoon kuuluu usein verkostoyhteistyö muiden viranomaistahojen, esimerkiksi koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon, koulukuraattorin, koulupsykologin sekä sosiaalitoimen kanssa. Kaikkien hoidossa olevien nuorten osalta tuetaan päihteettömyyttä. Alle 18-vuotiaan nuoren vakava, terveyttä ja turvallisuutta vaarantava päihteidenkäyttö johtaa aina yhteydenottoon huoltajiin ja lastensuojelu-ilmoitukseen.

5.7. Terveyskeskuslääkäri

Nuorten alkoholinkäyttö näkyy harvoin terveystoimiston päivystyksessä. Vielä harvinaisempaa se on tavallisella omalääkärivastaanotolla, ja johtunee varmasti siitä, että asiat hoituvat kiireettömässä tapauksissa koulu- tai opiskeluterveydenhuollossa. Vakavassa huolessa salassapitovelvollisuus väistyy lastensuojelun ilmoitusvelvollisuuden edeltä. Sammumis- ja alkoholimyrkytystilanteissa sekä huumeiden käyttötilanteissa alle 18-vuotiaasta nuoresta tehdään lastensuojeluilmoitus. Muissa tapauksissa päivystävä lääkäri harkitsee asiaa tilanteen mukaan. Päihtyneen nuoren huoltajaan ollaan yhteydessä nuoren luvalla.

5.8. Päihdesairaanhoitaja

Päihdesairaanhoitaja toimii sosiaali- ja terveystoimistossa keskusterveysasemalla. Päihdehoitajan työ on päihteidenkäyttäjien ohjaamis-, neuvonta- ja tukikäyntipalvelua. Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia, ja vastaanotolle pääsee ilman lähetettä. Nuori voi varata itse ajan. Asiakkaat ovat pääasiassa aikuisia päihteidenkäyttäjiä, mutta mitään virallista ikärajaa ei ole. Alaikäisten päihteiden käyttäjien hoitokontaktit ovat yleensä toteutuneet kouluterveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa.

Kouluterveydenhoitaja voi tarvittaessa ohjata (esimerkiksi kesälomansa ajaksi) nuoren päihdehoitajan käynnille tai konsultoida päihdehoitajaa päihteisiin tai päihdehoitoon liittyvissä asioissa. Mikäli on tarvetta ottaa nuorelta huumeseulonta, voidaan se toteuttaa päihdehoitajan kautta yhteistyössä nuoren ja tämän huoltajan kanssa. Poliisin ohjaamat rattijuopumusseurannat toteutuvat myös alaikäisten kohdalla päihdehoitajan vastaanotolla. Päihteiden käyttäjien hoitokäynnit päihdehoitajalla perustuvat asiakkaan vapaaehtoisuuteen. Päihdehoitajaa koskee terveydenhuollon salassapitovelvollisuus asiakkaan asioissa.

5.9. Vapaa-aikaohjaaja

Vapaa-aikapalvelut tarjoavat nuorille päihteetöntä ja päihteettömyyteen kannustavaa toimintaa valvotusti. Kangasalla on viisi nuorisotilaa, joilla järjestetään 13-17 -vuotiaille nuorille erilaista toimintaa. Nuorisotilat tarjoavat nuorille mahdollisuuden tavata kavereita turvallisessa ympäristössä. Tiloille voi tulla myös keskustelemaan ohjaajien kanssa mieltä askarruttavista asioista. Päihteettömiä ja päihde-aiheeseen liittyviä teematapahtumia järjestetään vuosittain nuorisotiloilla.

Nuorisotiloilla päihtyneenä esiintyminen ja päihteiden hallussapito on kiellettyä. Ohjaajilla on alkometri käytössä päihteettömyyden varmistamiseksi. Jos nuori tavataan nuorisotiloilla päihtyneenä, jutellaan asiasta hänen kanssaan ja annetaan vähintään kahden viikon porttikielto nuorisotiloille. Kiellosta ilmoitetaan huoltajalle. Tarvittaessa tehdään lastensuojeluilmoitus. Kaikista nuorisotiloilla ja muualla tapahtuneesta nuorten ilkeistä ilmoitetaan huoltajalle ja tilanteesta riippuen myös poliisille. Huumeita kokeilevasta tai käyttävästä nuoresta ollaan yhteydessä huoltajaan ja tehdään lastensuojeluilmoitus sosiaaliviranomaisille. Tupakointi ja tupakkatuotteiden hallussapito nuorisotiloilla ja niiden välittömässä läheisyydessä on kiellettyä ja säännön rikkomisesta ilmoitetaan huoltajalle.

5.10. Poliisi

Lain mukaan tupakkatuotteiden tai tupakointivälineiden myyminen tai luovuttaminen alle 18-vuotiaille on kiellettyä. Tupakkalaki on kiristynyt lokakuussa 2010. Tupakkatuotteiden myyminen ja luovuttaminen alle 18-vuotiaalle kielletään kauppojen lisäksi myös yksityishenkilöiltä. Alle 18-vuotiailla kielletään tupakkatuotteiden maahantuonti ja hallussapito. Alle 18-vuotias ei saa pitää hallussaan mitään alkoholiuomia, ei myöskään keskiolutta. Alle 20-vuotias ei saa pitää hallussaan väkeviä alkoholiuomia. Alkoholin välittäminen korvauksetta tai korvausta vastaan alle 18-vuotiaalle on rangaistava teko. Kaikki huumaus-aineisiin liittyvä toiminta on rangaistavaa.

Lainvalvonta sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden huolehtiminen kuuluvat poliisin päivittäiseen toimintaan. Turvallisuuden ylläpitämiseksi poliisi toimii yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Valvontaa kohdistetaan havaittuihin tai pyydettyihin ongelma-kohtiin muun toiminnan ohessa. Erityisillä teemavalvonnoilla valvonta kohdennetaan tiettyihin ryhmiin tai tietynlaisiin rikkomuksiin sekä ajallisesti että paikallisesti.

Poliisi pyrkii ohjaamaan nuoria lievimmän keinon periaatteella neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Tarvittaessa otetaan käyttöön ankarammat keinot, jotka ovat välttämättömiä poliisin tehtävän suorittamisessa. Poliisi on tiiviissä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen havaitessaan alle 18-vuotiaalla lapsella olevan kehitystä vaarantavat olosuhteet. Asiaan voi liittyä lapsen alkoholin tai huumeiden käyttöä tai lapsen huoltajan alkoholin tai huumeiden käyttöä. Lastensuojeluilmoitus tehdään myös perheväkivaltatapauksissa.

Poliisi puuttuu yleisellä paikalla alkoholin nauttimiseen järjestyslain ja alkoholilain perusteella. Järjestyslaissa sallitaan alkoholin nauttiminen "piknik"-tarkoituksessa, mutta häiritsevää julkijuopottelu on kielletty. Rajanvedon tekee poliisipartio tapauskohtaisesti. Alkoholilain perusteella puututaan nuorten alkoholin hallussapitoon. Laittomasta hallussapidosta annetaan (yli 15-vuotiaalle ja alle 18-vuotiaalle) rikesakko tai sakko. Luvaton alkoholi hävitetään (normaalisti kaadetaan maahan paikanpäällä). Päihtyneen nuoren kohdalla poliisi harkitsee tapauskohtaisesti menettelytavat. Alle 15-vuotiaasta pyritään ilmoittamaan huoltajalle. Terveystieteellistä apua tarvitsevat nuoret saatetaan terveydenhuollon piiriin. Nuori, joka ei pysty huolehtimaan itsestään, toimitetaan kotiin. Jos se ei ole mahdollista, toimitetaan nuori nuorten selviämisasemalle Tampereelle. Tarvittaessa tehdään lastensuojeluilmoitus.

Jokaiselle peruskoululle on nimetty "koulupoliisi", jotta yhteydenottokynnystä saadaan madallettua koulun ja poliisin välillä. Poliisi on vierailut resurssiensa mukaan joillakin kouluilla suorittamassa neuvontaa ja ohjausta. Pirkanmaan poliisilaitoksessa ei ole tällä hetkellä organisaatio täysin muotoutunut kouluopetuksen osalta, ja siksi järjestämällistä yhteistyötä ei voida tällä hetkellä kehittää.

5.11. Seurakunnan nuorisotyöntekijä

Seurakunnan ja kunnan yhteinen erityisnuorisotyöntekijä kiertää nuorten keskuudessa iltaisin ja viikonloppuisin. Erityisnuorisotyön tarkoituksena on ehkäistä nuorten syrjäytymistä, olla nuorten kuuntelijana ja ohjata nuoria päihteettömään vapaa-ajan viettoon. Nuoria päihteiden käyttäjiä ohjataan hoidon ja tuen piiriin. Huoltajaa tuetaan vanhemmuudessa, kasvatuksessa ja nuoren auttamisessa.

Seurakunta järjestää nuorille vapaa-ajan päihteetöntä ja päihteettömyyteen kannustavaa toimintaa. Rippikoulun lähtökohtana on päihteettömyys. Rippikoulussa syvennytään uskontoon liittyvien asioiden ohella myös hyvän terveyden merkitykseen ja arvoon. Omaan elämään liittyviä kysymyksiä pohditaan. Tupakan, alkoholin ja huumeiden haitoista sekä päihteettömyyden eduista puhutaan.

5.12. Etsivän nuorisotyön yksilöohjaaja

Etsivän nuorisotyön yksilöohjaajan tavoitteena on etsiä syrjäytymisuhan alla olevia nuoria ja ohjata heidät tarpeidensa mukaisten palvelujen piiriin. Yksilöohjaajaan voi ottaa yhteyttä nuori itse, huoltajat tai muut nuorten kanssa työskentelevät. Toiminnan lähtökohtana on luottamuksellisuus. Nuoria autetaan löytämään opiskelu-, harjoittelu- tai työpaikka. Nuorille tarjotaan yksilöllistä ohjausta. Yhdessä nuoren kanssa tehdään henkilökohtainen tulevaisuussuunnitelma. Yhteistyötahoina ovat sosiaali- ja terveyskeskus, koulut, vapaa-aikapalvelu, työvoimapalvelut ja työpaja. Yhteistyötä tehdään nuoren luvalla.

Päihteistä puhuminen tulee esiin elämänhallintaan liittyvissä keskusteluissa. Suurin osa asiakkaista on jo täysi-ikäisiä, ja näin ollen itse elämästään vastuussa olevia. Avainasemassa on nuoren tai nuoren aikuisen haastaminen tarkastelemaan omaa elämäänsä turvallisessa ja luottamuksellisessa suhteessa. Päihdenuorta kannustetaan ja ohjataan hoitoon. Tarkoituksena on löytää keskustelujen kautta yhteistä todellisuutta ja päästä tekemään realistisia tulevaisuuden suunnitelmia.

5.13. Nuorisoasema

Tampereen A-klinikan nuorisoasema tarjoaa hoitopalveluja nuorille ja heidän perheilleen. Nuorisoaseman erityisalueena ovat päihdekysymykset. Valtaosa asiakkaista on alle 25-vuotiaita. Nuorisoasemalle hakeudutaan joko oman yhteydenoton perusteella tai eri yhteistyötahojen ohjaamana. Asioiminen nuorisoasemalla on mahdollista ilman ajanvarausta tai lähetettä, mutta ajanvaraus on suotavaa. Sopimuskunnista tuleville asiakkaille hoito on maksutonta. Kangasala on ostanut nuorisoaseman palveluita.

Hoidon alkuvaiheessa kartoitetaan kokonaistilannetta sekä eri osapuolten muutostoiveita ja -tarpeita. Tärkeätä on myös huomioida jo aikaisemmin tapahtuneita muutoksia. Ensimmäisellä käyntikerralla myös muut perheenjäsenet, ystävät tai joku nuorelle tärkeä henkilö voivat olla mukana. Tämän jälkeen sovitaan hoitomuodoista ja mahdollisista jatkotapaamisista. Nuorisoaseman hoito-ohjelmia ovat hetken helpotus, tilanteen kartoitus, muutostyö sekä ajokorttiarviot.

Lähteenä on käytetty: www.a-klinikka.fi/tampere/nuorisoasema.

6. KÄYTÄNNÖN YHTEISTYÖTÄ

6.1. Perhe

Nuori:

- Hoidetaan ja autetaan lähtökohtaisesti ja pääsääntöisesti nuoren tahdon mukaisesti.
- Omaan terveydenhuollossa lakiperusteista vaikutusvaltaa itseään koskevissa päätöksissä ja hoidossa. On tultava kuulluksi muiden auttavien tahojen kanssa.
- Alaikäisen kohdalla huoltaja ja nuorta auttavat tahot voivat tarvittaessa päättää asioista nuoren tahdon vastaisesti. Lastensuojelu- ja pakkohoitotilanteissa voidaan toimia vastoin nuoren tahtoa.

Huoltaja:

- Vastaa alle 18-vuotiaan lapsensa hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta. Tekee yleensä lopulliset lapsensa hoito- ja tukipäätökset.
- On päävastuussa lapsensa hyvinvoinnista - muut toimijat ovat huoltajan tukena.
- Voi hakea apua lapsensa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa eri viranomaistahoilta.
- Antaa luvan viranomaisten väliseen yhteistyöhön alle 18-vuotiaan lapsensa asioissa.
- Nuorta tukevat ja hoitavat tahot tekevät yhteistyötä huoltajan kanssa nuoren luvalla.
- Lastensuojelutilanteissa viranomaisyhteistyötä voidaan tehdä myös huoltajan kiellosta huolimatta.

6.2. Terveystoimi

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto:

- Lievässä huolella tekee yhteistyötä tarvittaessa huoltajan kanssa nuoren luvalla ja ohjaa tarvittaessa nuoren koulukuraattorille tai koulupsykologille.
- Tuntuvassa huolella tekee yhteistyötä huoltajan ja koulukuraattorin tai koulupsykologin kanssa sekä ohjaa tarvittaessa nuoren muille hoitotahoille.
- Vakavassa huolella koululääkäri arvioi nuoren tilannetta, yhteistyötä tehdään huoltajan ja koulukuraattorin kanssa, lastensuojeluilmoitus tehdään alle 18-vuotiaasta ja nuori ohjataan muille hoitotahoille.
- Tekee jatkossa yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/tai huoltajan luvalla.
- Toimii tarvittaessa verkostopalaverin kokoonkutsujana.
- Toimii linkkinä koulun ja muiden nuorta auttavien tahojen välillä.

Nuorisopsykiatrinen työryhmä/ mielenterveystoimisto

- Koulu- tai opiskeluterveydenhuollon tai terveyskeskuslääkärin lähettämänä psykiatrinen hoitoa tarvitseva ja hoitoon motivoitunut päihteitä käyttävä nuori ohjataan:
 - Nuorisopsykiatriseen työryhmään 13-22 –vuotiaat vanhemman kanssa asuvat.
 - Mielenterveystoimistoon 18 vuotta täyttäneet, jotka asuvat ja huolehtivat asioistaan itsenäisesti.
- Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/tai huoltajan luvalla.
- Vakavassa huolella tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta nuoresta.
- Toimii tarvittaessa verkostopalaverin kokoonkutsujana.
- Muilla yhteistyötahoilla on konsultointimahdollisuus.
- Lähettää nuoren tarvittaessa erikoissairaanhoidon. Muut tahot lähettävät erikoissairaanhoidon yleensä vain päivystystä vaativissa psyykkisen tilan arvioinneissa.

Päihdesairaanhoidaja:

- Opiskeluterveydenhuollosta voidaan tarvittaessa ohjata nuori päihdehoitajan käynnille.
- Muilla tahoilla on konsultointimahdollisuus päihteisiin tai päihdehoitoon liittyvissä asioissa.
- Nuoren vapaaehtoiset huumeeseulonnat voidaan toteuttaa päihdehoitajan kautta.
- Poliisin ohjaamat rattijuopumusseurannat toteutuvat alaikäisten kohdalla päihdehoitajalla.
- Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/tai huoltajan luvalla.

6.3. Sivistystoimi**Koulu:**

- Päihteiden tuominen kouluun ja päihteiden käyttäminen koulualueella on kiellettyä. Rikkeestä seuraa koulun järjestyssääntöjen mukainen seuraamus. Kouluissa on omia päihteisiin liittyviä toimintamalleja. Tarvittaessa koululta pyydetään koulupoliisin apua.
- Opettaja ottaa yhteyttä huoltajaan, jos oppilaalla on runsaasti koulupoissaoloja, erilaista oireilua, selvää koulumenestyksen laskua tai epäilyä päihteiden käytöstä. Tämän jälkeen opettaja tuo huolensa oppilaasta koulun oppilashuoltotyöryhmän käsittelyyn.
- Koulun oppilashuoltotyöryhmään kuuluvat koulusta riippuen rehtori, apulaisrehtori, oppilaanohjaaja, erityisopettaja, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja ja koulupsykologi.
- Oppilashuoltotyöryhmä käsittelee oppilaan asiaa ja päättää jatkotoimenpiteistä. Jatkossa opettaja hoitaa asiaa huoltajan ja muiden nuorta auttavien kanssa koulussa.
- Huolen jatkuessa nuori ja huoltaja kutsutaan kouluun palaveriin. Palaverin osallistujat päätetään oppilashuoltotyöryhmässä. Tarvittaessa myös muita nuorta auttavia tahoja kutsutaan mukaan.
- Yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa tehdään huoltajan luvalla.
- Vakavassa huolesta tehdään lastensuojeluilmoitus alle 18-vuotiaasta nuoresta.
- Lastensuojelutilanteissa kutsutaan sosiaalityöntekijä mukaan verkostopalaveriin.

Koulukuraattori:

- Lievässä huolesta tekee tarvittaessa nuoren luvalla yhteistyötä huoltajan ja muiden nuorta auttavien tahojen kanssa.
- Tuntuvassa huolesta tekee yhteistyötä huoltajan kanssa ja tarvittaessa muiden nuorta auttavien tahojen kanssa.
- Vakavassa huolesta tekee lastensuojeluilmoituksen ja yhteistyötä huoltajan, kouluterveydenhoitajan ja sosiaalityöntekijän kanssa.
- Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/tai huoltajan luvalla.
- Toimii tarvittaessa verkostopalaverin kokoonkutsujana.
- Toimii linkkinä koulun ja muiden nuorta auttavien tahojen välillä.

Koulupsykologi:

- Osallistuu kutsuttaessa verkostopalaveriin.
- Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/tai huoltajan luvalla.
- Vakavassa huolesta tekee lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta nuoresta.

Vapaa-aikaohjaaja:

- Ottaa yhteyttä huoltajaan, jos nuori tulee päihtyneenä tiloille.
- Ohjaa ja neuvoo päihteitä käyttävää nuorta ja tämän huoltajaa tuen ja hoidon piiriin.
- Tekee ilmoituksen poliisille, jos nuorella on huumeita.
- Tekee lastensuojeluilmoituksen, jos nuorella on huumeita tai muu päihteiden käyttö herättää vakavan huolen.
- Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja/tai huoltajan luvalla.
- Tekee yhteistyötä koulun oppilashuoltotyöryhmän kanssa.

6.4. Sosiaalitoimi

Sosiaalityöntekijä:

- Vastaa lastensuojeluilmoituksen. Tekee lastensuojelutarpeen selvityksen.
- Tiedottaa nuoren ja huoltajan luvalla lastensuojeluilmoituksen tehnyttä tahoa sosiaalitoimen auttamiskeinoista.
- Tekee yhteistyötä nuorta auttavien tahojen kanssa pääsääntöisesti nuoren ja huoltajan luvalla.
- Huolehtii nuoren auttamisketjusta ja on vastuussa nuoren hoidon kokonaisuudesta.
- On yleensä verkostopalaverin kokoonkutsuja.

Lastensuojelun perhetyöntekijä:

- Nuori ja perhe ohjautuvat perhetyöhön lastensuojelun sosiaalityöntekijältä.
- Tekee tiivistä yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa.
- Tekee yhteistyötä muiden nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja huoltajan luvalla.

Etsivän nuorisotyön yksilöohjaaja:

- Työvoimatoimistosta tai koulusta ohjataan nuori, jolla ei ole koulutuspaikkaa tai joka on keskeyttänyt opintonsa.
- Tekee työtä nuoren ja tarvittaessa huoltajan kanssa.
- Tekee yhteistyötä nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja tarvittaessa huoltajan luvalla.

6.5. Seurakunta

- Erityisnuorisotyöntekijä kiertää kouluilla ja vapaa-ajalla nuorten parissa, tekee yhteistyötä koulun oppilashuoltotyöryhmän ja eri viranomaistahojen sekä nuoren huoltajan kanssa.
- Huoltajaan ollaan yhteydessä, jos alaikäinen nuori käyttää päihteitä seurakunnan toiminnassa mukana ollessaan.
- Yhteistyötä tehdään tarvittaessa nuorta auttavien tahojen kanssa nuoren ja huoltajan luvalla.
- Vakavassa huolessa tehdään lastensuojeluilmoitus alle 18-vuotiaasta nuoresta.

6.6. Poliisi

- Peruskouluille on nimetty koulupoliisi, joissa poliisi resurssien mukaan vierailee.
- On tiiviissä yhteistyössä muiden viranomaistahojen kanssa.
- Päihtyneen nuoren kohdalla harkitsee tapauskohtaisesti menettelytavat. Alle 15 -vuotiaasta pyritään ilmoittamaan huoltajalle. Terveystieteellistä apua tarvitsevat nuoret saatetaan terveydenhuollon piiriin. Nuori, joka ei pysty huolehtimaan itsestään, toimitetaan kotiin. Jos se ei ole mahdollista, toimitetaan nuori nuorten selviämisasemalle Tampereelle. Vakavassa huolessa tehdään lastensuojeluilmoitus.

6.7. Yhteistyöfoorumi SELVIS

Kangasalla nuorten parissa toimivat ja nuorten päihteiden käytöstä kiinnostuneet viranomaiset muodostavat Selvis-työryhmän. Ehkäisevän päihdetyön työryhmän alaisuudessa toimivan Selvisen kokoontumisissa ovat olleet mukana edellä olevat viranomaistahot. Selvis-työryhmä kokoontuu kaksi - neljä kertaa vuodessa keskustelemaan ajankohtaisista yleisistä päihdeasioista ja sopimaan yhteistyökäytännöistä nuorten päihteiden käyttöön puuttumisessa. Viime aikoina Selvis on myös toiminut Kangasalan nuorten päihdeettömyyden puolesta. Vuonna 2009 Selvis järjesti kaikille Kangasalan 8. luokkalaisille teemapäivän päihdeistä. Lisäksi kaikille alakouluille tilattiin lukuvuonna 2009-2010 5. ja 6.luokkalaisia varten Asennetta-yhdistyksen päihdebussi. Tänä vuonna bussi kävi Vatialan ja Suoraman kouluilla. Tällä hetkellä yritetään saada rahoitusta nuorten huumeidenvastaiseen tapahtumaan Kangasalle.

7. LÄHTEET

A-klinikkasäätiö. www.paihdelinkki.fi

Alko. Nuoret ja alkoholi. 2009. Tutkittua tietoa nuorten alkoholinkäytöstä

Kouluterveyskysely 2009 ja 2011. Kangasalan kuntaraportti.

Kouluterveyskysely 2010. Tulosten pohdintaa Kouluterveyspäivillä 2010. Tutkija Riikka Puusniekka

Mannerheimin lastensuojeluliiton WWW-sivut: www.mll.fi/nuortennetti/paihteet

Pirskanen Marjatta. 2007. Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Kuopio.

Pirskanen Marjatta. Varhaisen puuttumisen malli nuorten päihteettömyyden edistämiseksi – toimintaohjeita 2011.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. 2009. Lasten ja nuorten tupakoimattomuuden edistäminen – yhteinen vastuumme.

Väestöliitto. www.murkunkanssa.fi

8. LIITTEET

8.1. Päihdelinkkejä

Suomen Syöpäyhdistys. Apua tupakoinnin lopettamiseen. <http://www.fressis.fi>

Suomen Syöpäyhdistys. Nuuskatietoa. <http://www.pokalehuulessa.fi>

Tupakkatietoa. <http://www.ryppy.net>

Hengityслиitto. <http://www.stumpi.fi>

Tupakkatarina. <http://www.serialkiller.fi>

A-klinikkasäätiö. Päihdelinkki. <http://www.paihdelinkki.fi/>

Neuvoa antavat. Päihdetyön ammattilaisille. <http://neuvoa-antavat.stakes.fi>

Alko. <http://www.alko.fi/>

Irti Huumeista ry. <http://www.irtihuumeista.fi/>

YAD Youth Against Drugs ry. <http://www.yad.fi/>

Elämä On Parasta Huumetta ry. <http://www.eoph.fi/>

Hakunilan kansainvälisen yhdistyksen huumesivut STM:n tuella. <http://www.sanohuumeillei.net>

Kouluterveyskysely. <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/Fl/index.htm>

Väestöliitto. http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. <http://www.mll.fi/nuortennetti/>

8.2. Nuorten päihdemittari

Tämän koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kyselyn tavoitteena on arvioida mahdollista päihteiden käyttöäsi. Terveystarkastaja keskustele luottamuksellisesti päihdemittarin tuloksesta kanssasi terveystarkastuksen yhteydessä. Luottamuksellisuus tarkoittaa terveydenhuoltoviranomaisten (terveydenhoitaja, lääkäri jne.) ammattiin kuuluvaa vaitiolovelvollisuutta.

Nimi: _____ Luokka _____

Ympyröi vaihtoehdot, jotka kuvaavat sinun päihteiden käyttöäsi viimeisen vuoden aikana.

1. Tupakoitko tai käytätkö nuuskaa?

0. En

1. Tupakoin (käytän nuuskaa) satunnaisesti

2. Tupakoin (käytän nuuskaa) päivittäin

Minkä ikäisenä aloitit tupakoinnin? _____

2. Oletko kokeillut tai käyttänyt päihteitä viimeisen vuoden aikana?

0. En

1. Alkoholia (ei huomioida maistamista esimerkiksi

lusikallisen verran)

4. Lääkkeitä, että saisin "pään sekaisin"

4. Liuotinaineita (imppaaminen)

4. Huumausaineita, mitä:

4. Jotain muita päihteitä, mitä?

5. Alkoholia ja edellä mainittuja aineita samaan aikaan (sekakäyttö)

Minkä ikäisenä kokeilit ensikerran? _____

Jos vastasit edelliseen kysymykseen "En", voit siirtyä kysymykseen 14.

3. Kuinka usein olet kokeillut tai käyttänyt muita päihteitä kuin tupakkaa viimeisen vuoden aikana?

1. 1–3 kertaa

2. 4–6 kertaa

3. Noin kerran kuukaudessa

4. Pari kertaa kuukaudessa

5. Kerran viikossa tai useammin

Milloin käytit viimeksi ja mitä?

4. Kuinka monta annosta alkoholia juot yleensä niinä päivinä, jolloin käytät alkoholia?

(Annosten laskeminen, katso taulukko)

0. En käytä alkoholia

1. 1–2 annosta

2. 3–4 annosta

3. 5–6 annosta

4. 7 annosta tai enemmän, montako? _____

Alkoholiannoksella tarkoitetaan:

pullo (0,33 l) keskiolutta tai siideriä tai reilu puoli lasia (12 cl) mietoa viiniä tai vajaa puoli lasia (8 cl) väkevää viiniä tai vajaa neljännes lasia (4 cl) viinaa.

Esimerkkejä:

0,5 l siideriä tai keskiolutta on 1,5 annosta

0,3 l pulloa A-olutta on 1,5 annosta

3/4 litran pullo mietoa viiniä on 6 annosta

0,5 l pullo viinaa on 13 annosta

1 "six-pack" keskiolutta (0,33 l x 6) on 6 annosta

5. Oletko myöhästynyt, lähtenyt kesken päivän tai jäänyt pois koulusta päihteiden käyttösi takia?

- 0. En koskaan
- 1. Kerran
- 3. 2–3 kertaa
- 4. 4 kertaa tai useammin

6. Oletko toiminut päihtyneenä seuraavilla tavoilla viimeisen vuoden aikana? (Yksi tai useampi rengastus)

- d. Olen satuttanut itseäni.
- d. Olen satuttanut toista.
- d. Olen ollut autossa, jota on ajanut päihtynyt henkilö.
- d. Olen ajanut itse päihtyneenä ajoneuvoa.
- d. Olen rikkonut omaisuutta tai varastanut.
- d. Olen ollut seksisuhteessa, jota olen katunut jälkeenpäin.
- a. En ole joutunut mihinkään vaikeuksiin.

Jos et ole joutunut vaikeuksiin, voit siirtyä kysymykseen 8.

7. Kuinka usein olet toiminut edellä mainitulla tavalla?

- 1. Kerran
- 2. Kahdesti
- 4. Useammin

8. Kuinka usein päihtymisen jälkeen olet unohtanut, mitä teit tai mitä tapahtui? ("Menikö muisti?")

- 0. En kertaakaan
- 1. Kerran
- 3. Useammin

9. Oletko "sammunut"?

- 0. En kertaakaan
- 1. Kerran
- 4. Useammin

10. Miksi käytät päihteitä?

- a. Seuran vuoksi kavereiden kanssa
 - a. Hauskanpitoon
 - c. Rentoutumiseen
 - d. Helpottaakseni paha oloa
 - d. Humalan vuoksi tai saadakseni "pääni sekaisin"
 - a. Jonkin muun syyn takia, minkä?
-

11. Millaiseksi arvioit oman päihteiden käyttösi?

12. Onko joku läheisesi tai ystäväsi ollut huolis-
saan päihteiden käytöstäsi tai ehdottanut, että vähentäisit sitä?

- a. Ei
- b. Keskusteltu kerran
- d. Keskusteltu useita kertoja

13. Tietävätkö vanhempasi, että käytät päihteitä?

- a. Kyllä
- b. Kyllä, mutta eivät tiedä kuinka paljon käytän.
- b. Eivät

14. Kuuluuko lähiystäväpiiriisi joku, joka on kokeillut huumausaineita?

- a. Ei
- b. Yksi henkilö
- c. 2–5 henkilöä
- d. Useampi kuin 5 henkilöä

15. Miten vaikeaksi tai helpoksi arvioit nuorten mahdollisuudet hankkia huumausaineita paikkakunnallasi?

- a. Vaikeaksi
- b. En osaa sanoa
- d. Helpoksi

16. Mitä olet keskustellut vanhempiesi kanssa nuorten päihteiden käytöstä?

17. Mitä mieltä yleensä olet ikäistesi nuorten päihteiden käytöstä?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

8.3. Opiskeluterveydenhuollon päihdekysely

Ympyröi kustakin kysymyksestä se vaihtoehto, joka lähinnä vastaa tilannettasi.

Kysymykset perustuvat Maailman terveysjärjestön kehittämään AUDIT -testiin

Yksi alkoholiannos =

pullo (33 cl) keskiolutta tai siideriä,
lasi (12 cl) mietoa viiniä,
pieni lasi (8 cl) väkevää viiniä tai
ravintola-annos (4 cl) väkeviä

Annosten laskuavain:

iso tuoppi (0,5 l) keskiolutta tai mietoa siideriä = 1,5 annosta
iso tuoppi (0,5 l) A-olutta tai vahvaa siideriä = 2 annosta
pullo (0,75 l) viiniä (12 %) = 6 annosta
pullo (0,5 l) väkeviä = 13 annosta

Kuinka usein juot olutta, siideriä tai muita alkoholijuomia? Koeta ottaa mukaan myös ne kerrat, jolloin nautit pieniä määriä, esim. pullon keskiolutta tai tilkan viiniä.

- 0 en koskaan
- 1 noin kerran kuukaudessa tai harvemmin
- 2 2-4 kertaa kuukaudessa
- 3 2-3 kertaa viikossa
- 4 kertaa viikossa tai useammin

Kuinka monta annosta alkoholia yleensä olet ottanut niinä päivinä, jolloin käytit alkoholia?

- 0 1–2 annosta
- 1 3–4 annosta
- 2 5–6 annosta
- 3 7–9 annosta
- 4 10 annosta tai enemmän

Kuinka usein olet juonut kerralla kuusi tai useampia annoksia?

- 0 en koskaan
- 1 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 kerran viikossa
- 4 lähes päivittäin

Kuinka usein viime vuoden aikana sinulle kävi niin, että et pystynyt lopettamaan alkoholin-käyttöä, kun aloit ottaa?

- 0 ei koskaan
- 1 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 2 joka kuukausi
- 3 joka viikko
- 4 lähes päivittäin

Kuinka usein viime vuoden aikana et ole juomisen vuoksi saanut tehtyä jotain, mikä tavallisesti kuuluu tehtäviisi?

- 0 ei koskaan
- 1 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 kerran viikossa
- 4 päivittäin

Kuinka usein viime vuoden aikana runsaan juomisen jälkeen tarvitsit aamulla olutta tai muuta alkoholia päästäksesi paremmin liikkeelle?

- 0 en koskaan
- 1 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 kerran viikossa
- 4 lähes päivittäin

Kuinka usein viime vuoden aikana tunsit syyllisyyttä tai katumusta juomisen jälkeen?

- 0 en koskaan
- 1 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 kerran viikossa
- 4 päivittäin tai lähes päivittäin

Kuinka usein viime vuoden aikana sinulle kävi niin, että et juomisen vuoksi pystynyt muistamaan edellisen illan tapahtumia?

- 0 ei koskaan
- 1 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 kerran viikossa
- 4 lähes päivittäin

Oletko itse tai onko joku muu satuttanut tai loukannut itseään joku muu satuttanut tai seurauksena?

- 0 ei
- 2 on, mutta ei viimeisen vuoden aikana
- 4 kyllä, viimeisen vuoden aikana

Onko läheisesi tai ystäväsi, lääkäri tai joku muu ollut huolissaan alkoholinkäytöstäsi tai ehdottanut, että vähentäisit juomistasi?

- 0 ei
- 2 on, mutta ei viimeisen vuoden aikana
- 4 kyllä, viimeisen vuoden aikana

Jos sait kysymyksistä 8 pistettä tai enemmän tai jos viikkokulutuksesi on yli 16 annosta (nainen) tai yli 24 annosta (mies), on sinun syytä pysähtyä tarkkailemaan alkoholinkäyttöäsi. Neuvottele tarvittaessa hoitajan tai lääkärin kanssa.

Kysely tupakan, huumeiden ja lääkkeiden käytöstä

Ympyröi parhaiten omaa tilannettasi kuvaava vaihtoehto.

1. Tupakoitko?

- a) en b) kyllä c) lopettanut

Jos vastasit kyllä, minkä ikäisenä aloitit tupakoinnin? _____v.

Kuinka monta savuketta poltat päivän aikana? n. _____kpl.

2. Käytätkö nuuskaa?

- a) en b) kyllä c) lopettanut

3. Oletko ajatellut lopettaa tupakkatuotteiden käytön?

- a) en b) kyllä

4. Käytätkö lääkkeitä päihtymistarkoituksessa?

- a) en b) kyllä c) kokeillut

Jos vastasit kyllä/kokeillut, mitä lääkkeitä? _____

5. Käytätkö kannabista (hasis, marihuana)?

- a) en b) kyllä c) kokeillut

6. Käytätkö muita huumeita (amfetamiini, ekstaasi, muuta)?

- a) en b) kyllä, mitä? _____ c) kokeillut, mitä? _____

7. Onko päihteidenkäyttösi kuluneen vuoden aikana:

- a) lisääntynyt b) pysynyt samana c) vähentynyt

KIITOS VASTAUKSISTASI!

8.4. Huolen mukainen interventio

ADSUME Pisteet		Kuvaus nuoren päihteiden käytöstä	Huolen vyöhykkeen ja yhteistyön tarpeen määrittäminen	Interventiosuositukset
Alkoholi ja tupakka ¹⁾	Muut päihteet ²⁾			
0 – 3 p.	0 p.	Raitis nuori tai satunnainen kokeilu	Ei huolta	Voimavaroja vahvistava interventio - Myönteinen palaute raittudesta tai satunnaisista kokeiluista - Keskustelu selviämiskeinoista tilanteissa, joissa päihteitä saatetaan tarjota ja alkoholin kohtuannoksista sekä tilanneraittudesta.
4 – 6 p.	1 – 5 p.	Toistuva käyttö	Lievä huoli, luottamus terveydenhuollon neuvonnan riittävyteen hyvä	Preventiivinen mini-interventio - Terveydenhoitajan ja tarvittaessa lääkärin varhainen puheeksi ottaminen riittää - Empaattinen, samalla kuitenkin jäykkä tilanteen pohdinta nuoren kanssa - Nuoren oma arvio tilanteesta, keskustelu esim. joukkoharhasta - Rohkaistaan nuorta arvioimaan / muuttamaan käyttäytymistään - Sovitaan nuoren kanssa tilanteen kontrollointi 1 – 4 kuukauden kuluttua
7 – 9 p. 14–15- vuotiaat 7–12 p. 16–18- vuotiaat	6 p.	Riskikäyttö, johon voi liittyä haitallisia seuraamuksia ja toleranssin kasvun vaara 10 pistettä - aikuisten alkoholin suurkulutuksen raja ylittynyt tai useita haitallisia seurauksia	Tuntuva huoli, ns. huolen harmaa vyöhyke, joka määrittäytyä ja tilannearvion mukaan. Tunne terveydenhuollon auttamiskeinojen puutteellisuudesta ja yhteistyökumppaneiden avun tarpeesta herää. Myös ristiriitainen tunne yhteydenoton tarpeesta vanhempiin ja ilmoitusvelvollisuudesta suhteessa vaitiolovelvollisuuteen herää.	Mini-interventio (edellisten lisäksi) - Terveydenhoitajan ja tarvittaessa lääkärin huolen ilmaiseminen, rakentava kommentointi tilanteesta, neuvonta, motivointi - Keskustelu nuoren omasta arviosta, vastuusta ja muutoshalukkuudesta - Tarvittaessa hoidon tarpeen arviointi ja seuranta (koulu- tai omalääkäri, päihdepysäkki tms. oman kunnan sovitut hoitotahot) - Kirjallinen materiaali neuvonnan tueksi. - Yhteistyön tiivistäminen oppilashuoltotyöryhmän kanssa, koulunkäynnin ja poissaolojen seuranta jne. - Tarvittaessa yhteys kotiin nuoren luvalla, perustellaan vanhempien vastuuta alaikäisen lapsen asioissa Jos nuori ei sitoudu muutokseen tai hoitoon, perustellaan tilanteen vakavuus ja työntekijän lain mukainen velvollisuus neuvotella lastensuojeluviranomaisten kanssa.
≥ 10 14–15- v. ≥ 13 16–18- v	≥ 7 p.	Vaarallinen suurkulutus - käyttöön liittyy vakavia riskejä, jotka vaarantavat nuoren terveyttä ja kehitystä	Vakava huoli, huolta on paljon ja jatkuvasti, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon omat keinot loppumassa, lisävoimavaroja saatava hoitoprosessiin.	Tarvittavan hoidon järjestäminen - Edellisten toimenpiteiden lisäksi lääkärin arvio ja nuoren ohjaus tarvittavaan hoitoon - Sovitaan yhteydenpidosta kodin ja lastensuojelun kanssa, lastensuojeluilmoitus (ellei hoitava tahoo tee) - Seuranta - Toiminnan perustelu nuorelle huolellisesti, koska hän todennäköisesti kieltää tilanteen vakavuuden.

¹⁾ Kysymysten 1–9 pisteet lasketaan yhteen

²⁾ Kysymysten 2 ja 3 pisteet lasketaan erikseen yhteen